

Кононенко Я. Ю., студентка
Гура Н. П., канд. філол. н., доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ПРОПРІАТИВНИХ АВІАЦІЙНИХ ТЕРМІНІВ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Системність є однією з найважливіших умов існування термінів, оскільки вони не існують ізольовано, а належать до певних сукупностей, між елементами яких є зв'язки та відношення. Як стверджує І. Кочан: «одним із показників системності є наявність тематичних чи лексико-семантичних груп» [1, с. 25]. Лексико-семантична група слів є результатом закономірностей розвитку семантики мови, а тематична група слів має екстралігвістичну природу та залежить від рівня знань суспільства та його уміння класифікувати явища дійсності.

Досліджуючи авіаційну терміносистему, під лексико-семантичними групами вслід за І. Б. Ментинською, розуміємо «семантичні угруповання термінолексем, об'єднаних хоча б однією спільною лексичною парадигматичною семою в межах тематичної групи» [2, с. 27]. Слід також зазначити, що в межах таких груп спостерігаються різноманітні семантичні зв'язки між словами, як то: частина й ціле, функціональні зв'язки предметів, а також родо-видові відношення.

На основі аналізу добору німецьких епонімічних термінів (322 одиниці) вважаємо за потрібне виділити 7 основних лексико-семантичних груп, що відображають процес систематизації та упорядкування знань авіаційної галузі:

1) **види літальних апаратів:** 10 %: *Messerschmitt Bf 108 Taifun* – *Messerschmitt Bf 108* «Тайфун» (навчально-тренувальний літак), *Lockheed C-130 Hercules* – *Локхід C-130* «Геркулес» (військово-транспортний літак), *Messerschmitt Me.163 Komet* – *Messerschmitt Me.163* «Комета» (ракетний винищувач-перехоплювач), *Messerschmitt*

Me.262 – Мессеримітт Me.262 (турбореактивний винищувач і бомбардувальник), Messerschmitt Bf 110 – Мессеримітт Bf 110 (важкий винищувач), Messerschmitt Me 410 Hornisse – Мессеримітт Me.410 «Шершень» (важкий винищувач і швидкісний бомбардувальник), Focke-Wulf Fw 61 – Фокке-Вульф Fw 61 (одномісний двогвинтовий вертоліт поперечної схеми), Hubschrauber R1 – R1 (гелікоптер з жорсткими роторами, конструктор Різелер);

2) **двигуни:** 9 %: *Dieselmotor* – дизельний двигун, *Ottomotor* – тепловий двигун внутрішнього згорання, *Wankelmotor* – двигун Ванкеля, *Stirlingmotor* – двигун Стірлінга;

3) **процеси:** 8 %: *Carnotscher-Kreisprozess* – цикл Карно, *Coanda-Effekt* – ефект Коанда, *Otto-Kreisprozess* – цикл з підводом тепла при постійному обсязі, *Mößbauer-Effekt* – ефект Месбауера, *Brighton-Zyklus* – цикл Брайтона, *Prandtl-Meyersche Eckenströmung* – потік розширення Прандтля-Мейєра;

4) **деталі:** 8 %: *Krügernasenklappe* – щиток Крюгера, *Fowler-Flügel* – закриток Фаулера, *Machscher Kegel* – конус Маха, *Joukowsky Profil* – профіль крила літака Жуковського, *Eppler Profil* – профіль Еплера, *Göttinger Profil* – геттінгенський профіль, *Wortmann Profil* – профіль Вортман;

5) **прилади:** 4 %: *Venturi-Düse* – трубка Вентурі, *Pitot-Rohr* – трубка Піто, *Doppler radar* – доплерівський радар, *Lavaldüse* – трубка Лавала, *Prandtlsonde* – зонд Прандтля, *Kielsonde* – кильовий зонд;

6) **одиниці вимірювання:** 1 %: *Newtonmeter* – Ньютон-метр (одиниця вимірювання моменту сили), *Watt* – Ватт (одиниця вимірювання потужності), *Volt-Ampere* – Вольт-ампер (одиниця вимірювання повної потужності), *Joule* – Джоуль (одиниця вимірювання енергії);

Завдяки методу статистичного обчислення було виявлено, що найчисельнішими лексико-семантичними групами є «види літальних апаратів» (10%) та «двигуни» (9%), які складають основу авіаційної термінології. Ці групи побудовані на основі функціональних зв'язків, оскільки вони представлені різними видами літаків та двигунів за призначенням. В першій групі складно виділити головний апелятивний компонент, оскільки вони переважно представлені номенами.

Ключовим апелятивом групи «двигуни» виступає термін «*der Motor*» – «*Maschine, die durch Umwandlung von Energie Kraft zum Antrieb (z. B. eines Fahrzeugs) erzeugt*» [3]. Завдяки пропріативному компоненту апелятив набуває конкретного значення: *Wankelmotor* – «*Verbrennungsmotor, dessen Kolben in einem Gehäuse eine umlaufende Bewegung macht und dabei ein Gemisch aus Kraftstoff und Luft ansaugt, das gezündet wird*» [4], а *Dieselmotor* – «*Verbrennungsmotor, bei dem der Kraftstoff in die in der Brennkammer enthaltene, unter hohem Druck*

stehende heiße Luft eingespritzt wird, wobei sich der Kraftstoff entzündet» [5].

В лексико-семантичній групі «процеси» головні апелятиви: *der Kreisprozeß – круговий процес, цикл*, його синонім *der Zyklus – цикл* та *der Effekt – ефект (результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій)*. Ці апелятиви позначають сукупність воємопов'язаних явищ і процесів, яка створює закінчене коло дій протягом певного проміжку часу та вказують на повторюванність дії.

Для лексико-семантичної групи «деталі» характерним апелятивом є *das Profil*, який є полісемантичним терміном: «*Ansicht des Kopfes, des Gesichts oder des Körpers von der Seite*», «*charakteristisches Erscheinungsbild; stark ausgeprägtes Persönlichkeitsbild*», «*Längs- oder Querschnitt und Umriss*», «*vorgeformtes Bauteil verschiedenen Querschnitts*», «*durch Stollen, Riffelung, Kerbung o. Ä. bewirkte Struktur in der Lauffläche*», «*aus einem Gebäude hervorspringender Teil eines architektonischen Elementes*», «*Höhe und Breite einer Durchfahrt*» [6]. Але в контексті нашого дослідження актуальним є третє значення: «повздовжній або поперечний переріз чи контур», яке набуває вузькоспеціального значення, оскільки мова йде про профіль крила (літака).

Різноманіття приладів вплинуло на кількість апелятивів групи «прилади», серед яких вирізняються: *die Düse, das Rohr* та *die Sonde*. Слід також відзначити, що апелятиви *die Düse* та *das Rohr* виступають синонімами, які виражають співвідношення частини й цілого.

Лексико-семантична група «одиниці вимірювання» загалом складається з однокомплентних за структурою термінів, що робить неможливим визначення апелятивного компоненту.

Отже, в авіаційній термінології було виділено 6 лексико-семантичних груп епонімічних термінів. Найчисельнішими групами стали «види літальних апаратів» (10%) та «двигуни» (9%), оскільки саме вони складають основу терміносистеми авіації. Більшість апелятивів носять загально-технічний характер. Характерною ознакою лексико-семантичних груп авіаційної сфери є широке використання синонімів серед апелятивів, а також їхня полісемантичність.

Література

1. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові. Львів, 2004. 519 с.

2. Ментинська І. Сучасні тенденції термінознавчих досліджень (на матеріалі комп'ютерної термінології) // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика. 2018. Вип. 31. С. 33–38.

3. Motor. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Motor> (дата звернення: 02.11.2022).

4. Wankelmotor. URL :
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Wankelmotor>____(дата звернення:
02.11.2022).

5. Dieselmotor. URL :
<https://www.duden.de/rechtschreibung/Dieselmotor>____(дата звернення:
02.11.2022).

6. Profil. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Profil>_(дата
звернення: 02.11.2022).